

حك و ئەزموونی چەواشەکردنی راستییەکان

یاسین بانیحیانی

پیش ئەوەی بێمە سەر باسی مەبەست حەز دەکەم ئەو پوونبکەمەو بۆ بەتەنها (حك) واتە حیزبی کۆمونیستی کریکاریم بەکار هیناوەو پاشگری عێراقی یا ئێرانیم پەراندوو، چونکە لە راستیدا وویستم حک لە عێراقچیت یا ئێرانچیت بە ئاگا بەینمەو، کە ئەوان وەك حیزبیکێ کۆمونیستی مۆدێرن دۆزمنی سەرسەختی ھەر جۆرە لە نەتەو پەرستیەکن خۆیان گوتەنی (ناسیۆنالیزم) * ١کە ھەریەکیک لەو دەولەتانە بناغەیی دەسەلاتی خۆیان لەسەر ئەو پایگانە دامەزراندوو و تا نووسینی ئەم بابەتە حک بەرگری لەو شیوە دەسەلاتانە دەکەن و خۆیان وەك ئێرانی یا عێراقی نەك ھەر ناوژەند دەکەن بەلکو زۆر جارن وەك چاوساگی ئەو وولاتانە قسە دەکەن.

ئەو هی جیگەیی زیاتر قسە لەسەرکردنە ئەو پرسیارەییە: ئەم نووسینە بۆ؟! .

وئەلامی ئەو پرسیارەیی سەرەو دەگەریتەو بۆ یەك دنیا گالته جاپی حک بە خۆیان و بە بیرو فەلسەفەیی کۆمونیستیەو، کە پۆژانە دەپێژننە ناو سایتە کوردییەکان، ئەمەش بۆ کەسیک بە راستی خۆی بە دۆست یا لایەنگری ئەو ھزرە بزانیەت ھەست بە شەرمەزاری دەکات، کە ئەم کۆمەلە نەخوینەوارە بێئاگا دین سوکایەتی بەو ھزرۆ فەلسەفەییەو دەکەن بێئەوھی خاوەنی تۆزقالتیک پۆشنییری بن لەو بوارەدا، کە دەیانەویت لە پێگایەو بە کۆشتی دەسەلات بگەن، ئەگەرچی ھیشتا بە پەنجەکانی دەست دەژمێردرین لە پێگای بەیاننامەکانیانەو دادگایان بۆ خەلک داناوەو وەك ھەر خەیاڵ پلاویکی دیکتاتۆری و توندپەوی تر لیستی پەش و سپیان لای خۆیان تۆمارکردوو. لێردا من نامەویت بێم لەسەر ماھییەت و پیناسەکانی دەسەلات لە پرووی تیۆرییەو قسە بکەم ئەوئەندە دەمەویت تیشک بخەمە سەر ئەو گالته جاپیانەیی حک بە فکری کۆمونیستیەو دەیکات، کە زۆر جارن مۆژ ھەست بەسەرلێشیواوی و کەمخوینی تیگەیشتنیان لەبەرامبەر گۆراکارییەکانی ئەمپۆی جیھان و کورد بە تاییبەتیدا دەکات. من قسەم لەسەر ئەو گوتارانە نییە، کە کەسیکی ئەندامی حک ی بێ ئاگا لە فکرو فەلسەفەیی کۆمونیستی و بێ ئاگا لەو پەوتە فکری و قوتابخانەیی لە دوو سەدەیی پەردوودا کۆمونیستی پیا تیپەپی، چونکە دەزانم ئەوانە جگە لە کۆمەلێک بڵاوکراوی قوتابخانە (نشرە المدرسیە) و بڵاوکراوی کۆتایی ھەفتە* ٢ ھیچی تریان لەسەر ئەو فکرو فەلسەفە نەخویندۆتەو تەنھا ئەو شتانە دەزانن پێیان گوتراوەو پێیان دەگوتیت، لەراستیدا ئەگەر وەك حک پرۆمان بە کارەساتی ئینسانی ھەبیت، ئەبیت پیش (موجاہیدیینی خەلقى ئێران) بەزەبیمان بەو ئەندامە خەلەفینراوانەدا بێتەو، کە حک بەو شیوەیی خۆیان دەیانەویت پەروردەیان دەکەن، چونکە من بۆ خۆم چەندین جار بەیاننامەیی حک م بینووە لە دژی ئیسلامییەکان نووسراوە، کە گواہی ئەوانە میسکی منالان و لاوان بە ئەفسانە و خورافە دەشۆن، بەلام خورافەو ھەمە گەرەکانی خۆیان لە ژیر ئەم جۆرە دروشمانەدا دەشارنەو، وەك ئەو بەیاننامەیی سالی 1998 کە بۆ خۆم بە سێ زمان خویندەمەو، کە دەیگوت: لە شارێ

سلیمانی له پۆژی (یهکی مای) * 3 دا (10,000) کرێکار خۆپیشاندانیان کردووه و چهندهها درۆی لهوه گه‌وره‌تر، که هیوادارم ناچارم نه‌که‌ن به به‌یاننامه‌و بلا‌وکراوه‌کانیاندا بچمه‌وه، چونکه من نامه‌وێت بکه‌ومه شه‌رێکه‌وه، که بۆ ئاستی قسه‌ی بازارپیت دابه‌زینی‌ت، ئه‌وه‌نده‌ی دهمه‌وێت لێره‌دا هه‌ندیک بیرو بۆچوون به‌لانی که‌م به‌ بی‌ری سکرته‌رو ئه‌ندامانی سه‌رکرده‌یه‌تی ئه‌و حیزبه‌ نووسراوه‌ بکه‌مه‌ پوو.

گومان له‌وه‌دا نییه، که به‌یاننامه‌ی حیزب زمانحالی هه‌م سکرته‌رو هه‌م ئه‌ندامانی سه‌رکرده‌یه‌تی ئه‌و حیزبه‌یه، حک‌ه‌ر له‌ هه‌ر شه‌ه‌کانی ئه‌مه‌ریکا تا لێدانی بۆ سه‌ر پژی‌می به‌عس و تا ئه‌م‌پۆ که ئه‌و شه‌ره‌ به‌ قازانجی خه‌لکی عێراق شکاوه‌ته‌وه به‌رده‌وام به‌یاننامه‌ ده‌نووسن و خۆیان وه‌ک یه‌که‌ دلسۆزی خه‌لکی عێراق نیشانده‌ده‌ن، که چی ئیستا وه‌ک زۆر له‌ که‌ناله‌ پراگه‌یانده‌نه‌ عه‌ره‌بییه‌کان، که بی‌ری بۆگه‌نی شوڤی‌زمی عه‌ره‌بییان له‌کاتی شه‌ره‌که‌و تا دوا‌ی شه‌ره‌که‌ش بلا‌وده‌کرده‌وه ده‌یان‌ه‌وێت چهند به‌ره‌کی بکه‌نه‌ ئه‌و ناوچانه‌وه به‌تایبه‌تی کورد نشینه‌کان، ئاخر سه‌یر نییه‌ که‌نالیک‌ی عاره‌بی یا تورکی ئه‌و هزره‌ بۆ شی‌واندنی په‌وشی ناوچه‌ کوردنشیه‌نه‌کان بلا‌و بکاته‌وه به‌لام سه‌یره‌ حیزبیک، که ئه‌گه‌ر هه‌موویان کورد نه‌بن زۆرینه‌یان کوردن ئیتر بۆ من گرنگ نییه‌ له‌ ژیر چی ناوو ئایدۆلۆژیایه‌که‌وه خۆیان ده‌رده‌خه‌ن، ئه‌گه‌ر حک‌ه‌م ئه‌مه‌شی پێ‌ قبول نییه‌ ئه‌وا جینگا و ولاتی تر زۆره‌وه‌ هه‌ر جینگا و قوژبنیک‌ی ئه‌م دونیا بگرت پره‌ له‌ چه‌وساندنه‌وه‌ با برۆن له‌وی خه‌باتی مرۆفانه‌ی خۆیان بکه‌ن، که‌بیگومان جینگای ده‌ستخۆشی و شانازی ئیمه‌یه، ئیتر له‌و سه‌رئیشه‌ش دوور ده‌که‌ونه‌وه، که کوردو ناسیۆنالیستی کورد بۆیانی دروستکردوه‌! ئه‌گه‌ر ئه‌م قسه‌یه‌ش به‌ تاوانیک‌ ده‌زانن ئه‌وا هیچ نه‌بی‌ت با که‌میک‌ واز له‌ کینه‌و دوژمنایه‌تی ئه‌و خه‌لکانه‌ به‌ینن، که به‌ بی‌ریکی جیاواز له‌ ئه‌وان بێر ده‌که‌نه‌وه، ئه‌وه‌ نییه‌ سامان که‌ریم بۆ خۆی ده‌لێت: (په‌فراندۆمیک‌ی ئازادانه‌ فه‌راهه‌م بکری‌ت بۆ ئه‌وه‌ی خه‌لکی عێراق بتوانن له‌ پینگای په‌فراندۆمیک‌ه‌وه ده‌نگ بده‌ن به‌ ئه‌لته‌ناتیقی خۆیان) * 4 من بۆ خۆم ئه‌گه‌رچی زۆر له‌ گه‌ل سیسته‌می دیوکراسیدام به‌لام زۆر جاریش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی چه‌وسانه‌وه‌ی من چه‌وسانه‌وه‌یه‌کی ئه‌تی بووه‌ هه‌میشه‌ له‌ دیموکراسی پۆژه‌لانی ده‌ترسم، چونکه ئه‌و دیموکراسی و ئازادی ده‌نگدانه‌ی حک‌ه‌ر داوا‌ی ده‌کات له‌و وه‌مه‌ گه‌وره‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌وه، که پێیان وایه‌ نیوه‌ی خه‌لکی عێراق به‌لای که‌مه‌وه‌ ده‌نگ به‌وان ده‌ده‌ن، له‌کاتی‌کدا (60%) ی خه‌لکی عێراق شیعه‌ی توندپه‌رون و (40%) عاره‌بی سونی و کوردو تورکمان و ئاسوری کلدانی پیکه‌هه‌ینن، جا په‌رسپاره‌که‌ له‌وه‌دایه‌ ئه‌بی‌ت له‌م نێوه‌نده‌دا حک‌ه‌ر چهند ده‌نگ به‌ ده‌ست به‌ینن له‌ کاتی‌کدا له‌ سا‌لی 1992 که له‌ ئاستی کوردستاندا کراو ئه‌وان وه‌ک حیزبیک‌ به‌ حیساب خاوه‌ن ده‌نگ و په‌رنگ بوون به‌ ته‌نها (250) ده‌نگیان هه‌ینا؟.

من وه‌لام‌ی ئه‌و په‌رسیارانه‌ بۆ خۆیان به‌ جیده‌هه‌یلم ده‌گه‌ریمه‌وه‌ بۆ لای مه‌سه‌له‌ی کورد و عێراق بوون، که مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی ئه‌م نووسینه‌یه‌وه حک‌ه‌ر وه‌ک ئۆپۆزیسیونیک‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی ئۆپۆزیسیونه‌کانی عێراقه‌وه‌ په‌خه‌ ده‌گری‌ت، که‌چی له‌ په‌خه‌نه‌کانیاندا نه‌ک له‌ ئه‌وان باشتر بێر ناکه‌نه‌وه‌ به‌لکو هه‌ندیک‌ جار وه‌ک زمانحالی به‌عس قسه‌ ده‌که‌ن (داوا‌ی لیبۆردن ده‌که‌م که‌ و ده‌لیم، چونکه پوونی ده‌که‌مه‌وه).

پاش دوا مۆلّه تی بوش بۆ سه دام و پژیمه که ی به سه دان هه زار که س له جیهاندا هاتنه سه ر جاده کان و له دژی هیزش بۆ سه ر عیراق خۆپیشاندا نیا نکرده، ئەلبه ته ئەم خۆپیشانده رانه له چه ندين گروپ و ئایدیای جیاواز پیکهاتبوون به ئیسلامییه توندره وه کانی وولاته عاره بیه کانه وه بگره تا ده گاته بیرى شوڤینزى عاره بى و چه پ و کۆمونیسته کانی جیهان، که چی حکک شانازی به م خۆ پیشانده رانه وه ده کردو هه ندیک جار وه ک ده سکه وتی خۆیان ناوزه ندیان ده کرد ته نها له بهر ئەوه ی دژی ئەمه ریکان، ئەگه رچی خۆیان وا نیشانیا ن ده دا، که ئەم شه ره دژی خه لکی سفیلی عیراقه ئەوه بوو ئاکامی شه ره که مان بیینی، که به مه رگی سه دام کۆتایی هات و ئەو کوشتاره چاوه نواری کراوه ش، که حکک ته خمینیا ن کردبوو (1%) ده رنه چوو، ئەمه ش پاکانه بۆ ئەو خه لکه نییه، که بوون به قوربانی له م شه ره دا، به لکو قسه یه له سه ر ئەو ته خمینه خه یالییه ی حکک بۆ شه ره که ی دیاری کردبوو، له پال ئەمه شدا حکک ئەوه نده باسی داگیرکردنی ئەمه ریکایان ده کرد باسی درنده بیه کانی به عسیان نه ده کرد!

حکک دژی شه ر بوو، دژی داگیرکاری ئەمه ریکا بوو، به لام به یه ک نه ک به یاننامه به لکو به نامه یه کیش داویان له سه دام و پژیمه که ی نه کرد عیراق جیهانیلت تا ئەو شه ره نه قه ومیت و ئەمه ریکاش عیراق به و بیانووه داگیر نه کات! کاتیکیش ئەمه ریکا پژیمی (35) ساله ی به عسی به (21) پۆژ بیسه رو شوینکرد حکک وه ک ناسیونالیسته عاره به کان ته نها باسی ئەو چه ند مناله یان ده کرد، که بوون به قوربانی ئەو شه ره (که ئەمه جیگه ی داخه بۆ ئەو منالانه و بۆ ئەو که سانه ی بوون به قوربانی) که چی له یه ک جیگه دا گویمان لی نه بوو حکک باسی به قه لغانکردنی ئەو منال و خه لکه سفیلانه بکه ن، که پژیمی به عس له کاتی شه ردا به کاری ده هینان. بۆیه پرسیاره که ئەوه یه ئایا پژیمی به عس له وه درنده تر نه بوو، تا ئیمه وا لیبکات لایه نگیری شه ر بین؟ ئایا پژیمی به عس نه بوو ئەو ره وشه ی بۆ خه لکی عیراق خولقاند، که ئیستا دوا ی نازادی بیر له تۆله بکه نه وه؟ پیم سه یه ره به راستی پیم سه یه ره تاهیر حه سه ن له بری ئەوه ی داوی چاره نووسی ئەو هه زاره ها ئینسانه بکات له سکرته یی نه ته وه یه کگرتووه کان، که ره نگه ئەوه نده ی تاهیر حه سه ن ده ستی نه روات له کیشه ی عیراقدا، که چی ده یه ویت وه ک تورک و عاره به کان، کورد به نه ته وه په رسته یی جینۆسایدکه ره به ئەنان بناسینیت* 5! له بری ئەوه ی تاهیر حه سه ن داوا له ئەنان بکات تیمیکی سه ره به نه ته وه یه کگرتووه کان بنیڕیته عیراق تا لیکۆلینه وه له سه ر تاوانه کانی به عس بکه ن ده ره ق به زیندانیه کان و بیسه رو شوینکردنیا ن بکات، هه ولی شیواندنی وینه ی کورد ده دات له لای ئەنان، که گوايه کورد ده یانه ویت مالی خه لک داگیربکه ن و نه ته وه کانی تر، که به قسه ی ئەو که رکوکین و په گ و پیشه یان له که رکوکدا داکوتاوه له و شاره ده ربه ده ر بکه ن، له کاتیکدا هه موو که س ئەو راستیه ی، که ئەوانه داگیرکه ری راستین و مالی خه لکی که رکوکیا ن داگیرکردووه و خه لکی که رکوکیا ن دووچاری گه وره ترین تراژیدیا کرده وه. به راستی من له م چه واشه کاریانه ی حکک تیناگه م، که تا دوینی خۆیان به ده مپراستی ئاواره کانی که رکوک ده زانی بۆ ئەوه ی دوژمنایه تی حیزبه کوردیه کانی پیکه ن! ئاخه ئەم ره فتاره ی تاهیر حه سه ن ته واو خیا نه تیک نییه له حیزبه که ی خۆیان و خوینی ئەبو به کره لی، که له سه ر داکۆکیکردن له ئاواره کان شه هیدیا ن کرد؟. باشه بۆ تا دوینی له خه می

ئەو داخوازییە دەکات، کە دەبیت عێراق لە یەکتەر بترازیت، چونکە لە باشوری عێراقەو ئەو بۆ باکوری عێراق ئەگەر بە عەقلانی تەماشای بکەین دەبینین سێ وولاتەو بەزۆر بەیەکەو نووساوە، ئەگەر وانیه چێ کورد لە باکوری عێراق بە زنجیر لەخۆدانێ شیعەیی باشور دەبەستیتەو؟. بێگومان هیچ خال و بەرژەو نەدیەک نامان گەیهنیت بە یەک تەنھا ئەو سیاسەتەیی بەعس نەبیت، کە دەلێت هەموومان عێراقین، باشە ئەو حکک بپروایان بە ئازادی بیروپارەدەربیرین و جیاوازییە، بۆ پفراندۆمیک لەناو حیزبەکەیی خۆیان ناکەن بۆ ئەو پوونبیتەو، کە چەند ئەندامی ئەو حیزبە لەگەڵ کوردستان بوون و عێراق بووندا یە؟. حشع یەکەمین حیزبێکی هەلگری بیری کۆمونیستی بوو لەعێراقدا دواي چل و پینچ سال خەباتی چینیایەتی بە شیوەی پراکتیک و ئەزمونی سیاسی بۆی دەرکەوت، کە دەبیت لایەنە کوردستانیەکەیی لە عێراقیەکە جیا بیتەو، چونکە عێراقی بوون و کوردبوون تەنھا بەعس و دیکتاتۆریەت بە هیزی میلیشیا دەتوانیت پیکەو هەیان گری بەدات، ئەمەش نەک بە تەنھا لە پووی کولتور و زمانەو لەیەکتەر ناچن و دوورن لەیەکەو، بەلکو جوگرافیاکەشیان جیاوازه، ئیتر من قسەم لەسەر ئەو نیه لەپووی میژووییەو چەند خیانت لەو گەلە کراوەو بە زۆری زۆرداری و کۆلۆنیالکردنەو بەو وولاتانەو گری دراوە، کە دەبیت هەر پۆژیک لە پۆژان لەو وولاتانە جیا بیتەو، کە سەرەتاییترین مافەکانیان پێشیل دەکەن، تەنھا لەبەر ئەو سەر بە ئەتئیکی ترن، ئەمەش مەسەلەیی ناسیۆنالیستی نیه بەلکو مەسەلەییەکی هەم ئینسانی و هەم ئەخلاقییە، لەبەر ئەو زۆرن خەلکانی چەپ و شۆرشیگری نا کورد بەرگری لە مافەکانی کورد دەکەن و داوای سەربەخۆیی بۆ کوردستان دەکەن، بۆیە لێرەدا لە حکک دەپرسم بۆچی بەرگری لە خەلکی فەلەستین دەکەن و داوای مافەکانی خەلکی فەلەستین دەکەن، بەلام کە دیتە سەر مەسەلەیی کورد دەگۆرن بۆ مەسەلەیی ناسیۆنالیستی، ئەم هەلۆیستەیی حکک هەمان هەلۆیستی چەپە تورکەکان نیه، لە ئاست کیشەیی کورد لە باکوری کوردستاندا، کاتیک وەک کەمالیستەکان بێردەکەنەو؟.

دیارە قسەکردن لەسەر هەلۆیستی حکک زۆرەو بەچەند لاپەرەیک مرۆف ناتوانیت تیشک بخاتە سەر لایەنە نیگەتیفەکانیان بۆیە ئەو لە کۆتایی ئەم نووسینەدا ماوه بیلیم: چەند دێرپیکە لەسەر دوا بەیاننامەیان، کە پیکەوتی 21. 5. 2003 لە سایتی دەنگەکان لە ژێر ناوی (بەلاماری سەربازی موحاهیدی خەلکی ئێران لەلایەن هیژەکانی ئەمەریکا و هاوکارانیەو مەحکومە) بلۆکردەو.

ئەگەر مرۆف کەمیک بە ویزدانەو ئەو بەیاننامە بخوینیتەو شارەزای میژووی موحاهیدین بیت لە عێراقدا بە راستی شەرم دایدەگری، کە حیزبێکی خۆیان گوتەنی هەلگری مافەکانی مرۆفەو هەر لەو پوانگەشەو بەرگری لە موحاهیدین دەکەن، لەکاتیکدا موحاهیدین بە ئەندازەیی هیزی تاییبەت (قوات خاصە) و گاردی کۆماری بەعس لە کوشتنی خەلکی راپەرپووی کورد بە تاییبەت و عارەب بەگشتی لە راپەرپینی بەهاری 1991دا دەستیان هەبوو، ئەگەر کەسێک بگەریتەو بۆ میژووی پزگارکردنی شارەکانی خانەقین و جەلەولای هەمان سال ئەو راستییەیی بۆ دەرەکەوت، کە موحاهیدین چەنیک خەلکی سفیل و پێشمەرگەیان شەهید کرد، ئەو هەر موحاهیدین نەبوو گوندەکانی قەرەبلاخ و کولەجۆیان بە زەبری تۆپباران چۆلکردو چەندین دیلیان

كوشت. به راستی سهیره حكك ته سلیمكردنه وهی دیله كانی موجهیدین به تاوان ده زانیته، به لام كوشتنی دیله كورده كان، كه له دژی به عس راپه رین به تاوان نازانیته و له ئاست ئه و تاوانانه ی موجهیدیندا نهك هه ر بیده ننگن به لكو پاكانه شیان بۆ ده كهن!. دیاره قسه له م رووه وه زۆره بۆیه من كۆتایی به نووسینه كه م به م دوو پرسیاره به جیده هیلیم: ئه گهر موجهیدین ئۆپۆزسیۆنی ئیرانه و وهك په نابهر له عیراقدان، بۆ بوون به به شیک له سوپای عیراقی و دژی ئه و هیزانه وه ستانه وه، كه له دژی پژی می به عس خه باتیان ده كرد؟. ئه گهر موجهیدین ئۆپۆزسیۆنی ئیرانه ئایا حكك ده توانیته ناوی دوو چالاکی ئه و حیزبه مان پی بلیته، كه له دژی پژی می ئیران كرده و یانه؟

25. 4. 2003 Heidelberg

په راپۆزه كان

- * 1 نه ته وه په رستی و نیشتمانی یا نیشتمانی په رستی لای حكك تیكه ل بووه و هه موویان وهك ناسیۆنالیزم ناو ده بن، ئه گهر چی ناسیۆنالیزم و ناسیۆنالیست له فكردا دوو مانای جیاوازیان هه یه.
 - * 2 بلاو كراوه ی كۆتایی هه فته، جۆره هه فته نامه یه كه به بی پاره له كۆتایی هه فته كاندا ده خریته ناو پۆستی ماله كانه وه. مه به سستی ئه م هه فته نامه ئه وه یه له ریگای هه ندیک ریكلامه وه سه رنجی خه لك بۆ هه ندی بابته ی پۆزانه بۆ گهرمكردنی بازار راده كیشیته.
 - * 3 یه کی مای پۆژی كریكارانی جیهانه، به لام حكك به ته نها به مولکی خویانی ده زانن، بۆیه له و پۆزه دا هه ر كه سیك ئاهه نگ بگی پیت ئه وان وهك ده سكه وتی خویان ته ماشای ده كهن.
 - * 4 خه لگی عیراق نابیت مل بدن به حكومه تی عه سكه ری ئه مه ریكا - سامان كه ریم - سایتی كوردستان نیته
15. 4. 2003

تیببینی كوردستان نیته:

ئه م نووسینه ده ربیرینی بیروبۆچونی خاوه نه كه یه تی، كوردستان نیته له ناوه پۆكه كه ی به پرسیار نییه.